

Köszöntő – Kedves Kukorelli Pista! Drága barátom!

„Én ámulok, hogy elmúlok” – írta József Attila 32 éves korában –, de mondhatnám magamról én is, aki éppen beletartozom még a 70-esek táborába, de, hogy már te is a 70-esek közé tartozol, igazi meglepetés, de sorsszerű.

Drága barátom!

Szeretettel köszöntelek, ahogy 10 évvel ezelőtt a 60-asok, most a 70-esek között. 70 évdből és az én 79 évemből majdnem 50 éve ismerjük, becsüljük, szeretjük egymást. Oly sok mindenben kapcsolódott össze életünk, oly sok mindenben voltunk társak, pajtások, kollégák, de főleg barátok, hogy számba sem tudom venni őket.

BARÁTOK, TÁRSAK, KOLLÉGÁK

Voltunk kollégistatársak a Budaórsi úton, voltunk az Állam- és Jogelméleti Tanszéken társak, én tanársegéd, te demonstrátor, a Szociológia TDK tagjai, majd tanár kollégák lettünk. Megszerveztük a FIOK-ot (Fiatal Oktatók Közössége) a jogászképzés radikális megreformálása érdekében, támogattalak a Hazafias Népfront elnökeként, jártunk és előadtunk a Független Jogászfórumban, ott voltunk a radikális reform-szervezetekben, „bontottuk a rendszert” rendszeren, ahol csak lehetett.

Együtt kezdtük szervezni a győri jogászképzést... és meg is szerveztük. Egyidőben voltunk Széchenyi-ösztöndíjas professzorok, választott tagjai az MTA közgyűlésének, megkaptuk a Deák Ferenc-díjat, a legjelesebb jogászszakmai kitüntetést, együtt voltunk 9 évig alkotmánybírók, együtt fociztunk 40 évig mindenféle csapatokban, a „Jogtatók” együttesében, a győri oktatók csapatában, az AB focicsapatában, fociztunk Téten és mindenféle sportrendezvényeken.

BARÁTSÁGUNKRÓL

A barátság kölcsönössége (*Amicus amico*) és a „hasonló hasonlót szeret” alapigazsága kötött össze minket. És a Cicero által szépen megfogalmazott igazság: a barát második énünk („*Amicus est tamquam alter idem.*”). Hozzáteve még: Az a legkellemesebb barátság, amelyet hasonló erkölcsi felfogás fűz össze. Erős baráti szeretet köt össze minket. Elég a kézfogás, az ölelés, a hátbaveregetés. Össze-

nézünk, és pontosan tudjuk, mit gondolunk egymásról, a világról, a politikáról, a feladatokról, amiket meg kellett oldanunk egyetemi tanárként, alkotmánybíróként. Sok kiváló, közös tanárunk volt, az idős tanáraink között ott vagyunk mi is a budapesti Jogi Kar „Kiváló oktatói tablóján”.

Kedves 70 éves barátom!

Azonos úton jártunk eddig, biztos vagyok benne, hogy ezután is egy úton fogunk járni, amire jó esélyt adnak közösen vallott értékeink, erkölcsi és hitbéli felfogásunk, az igazságosság és az emberi méltóság feltétlen tisztelete, az arisztotelészi „arany középút” értékelvei: a szelídség, a bátorság, a mértékletesség, az önérzet, a nemes becsvágy, az állhatatosság, a nagyvonalúság, a belátás, az áldozatkészség, a szemérem és a jogos felháborodás.

A BÖLCSESSÉGRŐL, A SZELLEM NYUGALMÁRÓL

A bölcsességről és a szellem nyugalmáról szólnék, kedves barátom! Köszöntőmben azért térek ki a bölcsességre, mint az egyik legritkább, az emberben megtestesülő értékre, mert téged bölcs embernek, vagy legalábbis a bölcsességhez vezető úton járó embernek tartalak. 70 évesen – biztos állíthatom – te már ráléptél erre az útra. Nem mindenki jut el erre az útra, és azt sem lehet tudni, hogy aki eljut és jár rajta, mikor ért el oda.

A bölcs ember igazán attól bölcs, hogy mások annak tartják, s nem attól, hogy önmagát bölcsnek tartja valaki. A bölcsesség ráadásul nem azonos a műveltséggel, a sok tudással, a széleskörű ismeretekkel, az olvasottsággal vagy a tudós habitussal. Bölcsnek lenni mások által elismert érdem. A bölcsesség lelkiesség és erkölcsiség. A legbonyolultabb és nagyon ritka jelenség. Az utat a bölcsességhez csak az igaz ember találja meg. Miként Seneca írja:

„Nagyszerű és számodra gyümölcsöző dolgot viszel végbe, ahogy állhatatosan haladsz a bölcsesség felé. Bolondság csupán áhítozni rá, mikor te magad vagy az, akitől elnyerheted. Nem kell kezünket az égnek emelni és nem kell a tempomórt kérlelni, hogy beeresszen bennünket az istenszobor füléig, mintha ott jobban meghallgatnának. Isten közel van hozzád, veled van: benned van. Senki nem lehet igaz ember a benne lakó istenség nélkül...” – ezek Seneca bölcs szavai.

A bölcsesség lelkiesség és erkölcsiség. A hit mellett a legszentebb érték, a legkevésbé definiálható tulajdonság, és még az sem biztos, hogy a környezetünk felismeri és elismeri azt. Senki sem lehet próféta a saját családjában – szolt az eredeti mondás –, majd ez a saját országára bővülve terjedt el, ami Jézus bölcsességét igazolta. „A bölcsesség nem állomás, ahová egyszer megérkezel. A bölcsesség maga az út; a te bölcseséged az, ahogyan utazol rajta. Aki túl sebesen vágat, nem látja a tájat.” – írja a bölcsességről Tatiosz.

A bölcsök bölcsességének nagy titka: a szabaddá válás és szellemi nyugalunk megőrzése. A „Hogyan tehetem magam szabaddá?” kérdésre bölcs választ ad Tatiosz: „A kényszerűség elől nem futhatsz el, de legyőzheted. Az utat

a bölcsesség nyitja meg előtted. Hozzá fordulj, ha egész ember akarsz lenni, ha gondtalan és boldog, s végül – de ez a legtöbb –, ha szabad akarsz lenni.” És talán a leginkább megfontolandó intelem: „Aki nem talált rá az útra, még rátalálhat. De ha rátaláltál, járnod is kell rajta. Mindenki a maga történetét alakítja ki: vagy jársz az úton, vagy botladozol. Rajtad múlik a választás lehetősége – ebben rejlik a szabadságod.”

Tudom, szeretett Barátom, hogy hozzád is közel állnak ezek a szavak, gondolatok, bölcsesség-forgácsok. Tudom, hogy te is azt vallod, amit Lao-Ce: „Ha az igaz utat keresed, befelé nézz és megtalálod.” Te megtaláltad az igaz utat, a te igaz utadat, tudom.

Minden ember a saját történetét alakítja, de ezzel együtt másokét is. Elsősorban azokét, akiket szeret, akik közel, sőt, a legközelebb állnak hozzá. Mint ahogyan ők is alakítják a miénket. S nem mindig az igaz út felé terelnek. A választás felelőssége azonban a miénk. Az ember választásra ítélt, és a választásra ítéltetésben van a szabadsága. A választás elől nem menekülhet senki. A választás felelőssége elől nem lehet elbújni, sem elmenekülni. A „szellem nyugalma” azonban felülemelkedik a választás kényszeréből és a helyes és helytelen megítélhetetlenségéből fakadó kiszolgáltatottságon. A „szellem nyugalma” az ember legfőbb kincse-java – írja Pierre Charron. Hatalmas, gazdag kincs, a bölcsesség gyümölcse és koronája.

Kedves Barátom!

Benned éreztem és érzem most is a „szellem nyugalma”. Biztos vagyok benne, hogy nem veszíted el soha, ezután sem. A „szellem nyugalma” nem könnyű megszerezni, de még nehezebb megtartani. A „szellem nyugalma” nem egy egyszer megszerezhető és el nem veszíthető lelki, erkölcsi, szellemi állapot, hanem örök választások és vállalások sorozata, az igaz úton járás képessége és bátorsága. „Őrizzük meg szellemünk nyugalma, a bölcsesség gyümölcset és koronáját” – int bennünket Pierre Charron.

Néhány szép gondolatot akartam összegyűjteni és írásba foglalni köszöntőként, kedves Barátom. Barátomként, mint „második éneket” ismerlek, és úgy vélem, hogy megismertelek az elmúlt évtizedek során. Remélhetőleg sikerült hozzád közel álló, sőt benned is meglévő gondolatokat felidézni a bölcsességről gondolkodó, bölcs emberektől.

Drága barátom! Szeretettel köszöntelek a hetvenesek táborában!

Budapest, 2022. májusában
Bihari Mihály

•
Kukorelli István az Alkotmánybíróság tagjaként, 2006-ban. Köszönet a kép közléséért az Alkotmánybíróságnak